

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 12.11.2020 – Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 25.11.2020

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year:2020, Sayı/Issue: 6, Sayfa/Page: 131-153

DOI: 10.48131/jscs.825095

**TÜRK TOPLUMUNDAKİ ERKEKLİK YÜKLERİNİN LİSANSÜSTÜ TEZLER
ÜZERİNDEN ANALİZİ¹**

Sıtkı YILDIZ² - Aynur TEKKE³

Öz

Bu çalışmanın amacı, Herb Goldberg'ın (1992) Erkek Olmanın Tehlikeleri adlı kitabında erkek kurtuluşçuluğu toplumsal hareketini destekleyen erkeklik yükleri perspektifinden yola çıkarak Türk toplumu üzerindeki erkeklik yüklerinin yansımalarını analiz etmektir. Sosyalleşme süreçleri içinde erkek bireyden gerçek bir erkek olduğunu topluma kanıtlaması adına beklenen sorumlulukların erkeğin kişiliği, yaşamı, fiziksel ve ruh sağlığı üzerinde tahakküm kurduğunu belirten erkek kurtuluşçuluğu toplumsal hareketi ataerkil toplum yapısının erkek için zararlı olduğunu savunmaktadır. Erkek kurtuluşçuluğu hareketinin savunularını destekleyecek şekilde Goldberg'ın belirlemiş olduğu erkeklik yükleri, çalışmada genel kategoriler halinde etiket yükleri, aktiflik yükleri, saklama yükleri, imaj yükleri şeklinde sıralanmıştır. Çalışmada Türk toplumundaki yansımaların izlerini sürebilmek adına amaca uygun örneklem yöntemi ile belirlenen 2000-2019 yılları arasında erkeklik alanında hazırlanan, YÖK Ulusal Tez Merkezinde yayınlanan ve tam metin olarak ulaşılabilen 67 lisansüstü tez ele alınmıştır. Ele alınan lisansüstü tezler içerik analiziyle birlikte belirlenen araştırma sorularına uygun şekilde değerlendirilmiştir. Tezler yıl, düzey, dil, yöntem, konu dağılımı açısından nicel olarak incelendikten sonra erkeklik yüklerine dair yer alan etiketler niteliksel olarak çözümlenmiştir. Değerlendirmeler sonucunda erkek kurtuluşçuluğu hareketiyle özdeşleştirilebilecek olan toplumsallaşma süreçlerinde erkekten beklenen geçiş aşamalarıyla karşılaşılmıştır. Toplumsallaşma süreçlerinin görünür kılındığı bu tezlerde erkeklik yükleri kategorilerinin tamamına rastlanmamıştır. Rastlanan kategoriler arasında genel başlıkların hepsinin yer aldığı fakat detaylarında yer alan yüklerin hepsinin lisansüstü tezlerde yer almadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Erkek Kurtuluşçuluğu, Lisansüstü Tezler, İçerik Analizi

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Sıtkı YILDIZ danışmanlığında, Aynur Tekke tarafından hazırlanmakta olan “Türkiye’de Erkeklik Çalışmalarının Lisansüstü Tezler Üzerinden İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. sitkiyildiz@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4124-512X

³ Yüksek Lisans Öğr., Kırıkkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, aynurtekke61@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5280-3169

ANALYSIS OF MASCULINITY HARNESES IN TURKISH SOCIETY THROUGH GRADUATE THESES

Abstract

The purpose of this study is to analyze the reflections of male harnesses on the Turkish society based on the male harness perspective that supports the social movement of male liberationism in the book the Hazards of Being Male by Herb Goldberg (1992). The social movement of male liberationism, which argues that responsibilities expected of the male individual in terms of proving to the society that he is a real man in processes of socializing establish a hegemony on the man's personality, life, physical and mental health, defends the idea that the patriarchal social structure is harmful for men. Male harnesses determined by Goldberg in a way to support the arguments of the male liberationism movement were listed in the study as label harnesses, activeness harnesses, reservation harnesses and image harnesses. The study included 67 postgraduate thesis that were prepared in the period of 2000-2019 in the field of masculinity, published in the National Thesis Center of YÖK (Turkish Council of Higher Education) and could be accessed as full text which were determined with the method of convenience sampling to be able to trace the reflections in the Turkish society. The included postgraduate theses were analyzed in relation to the determined research questions by content analysis. After examining the thesis quantitatively based on year, level, language, method and topic distribution, labels included regarding male harnesses were qualitatively analyzed. As a result of the analyses, transition stages expected of men in socialization processes which could be associated with the male liberationism movement were encountered. Not all categories of male harnesses could be encountered in the theses made visible by these socialization processes. It was determined that all general titles were included among the encountered categories, but not all harnesses in their details were included in the postgraduate thesis.

Keywords: Masculinity, Male Liberationism, Postgraduate Thesis, Content Analysis

Giriş

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının başlangıç noktasında yer alan feminizm hareketi ve beraberinde gelişen kadın çalışmaları, kadınların toplumsal yaşamdan dışlanması, ikincil konumda yer alması gibi durumlardan hareketle çalışmalar yapmış, toplumdaki farklılık ve eşitsizlik olgularını tartışmıştır. Yapılan çalışmalarda ve yürütülen tartışmalarda ise toplumsal, kültürel ve bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmamıştır. Dolayısıyla bütün kadınların aynı süreçlerden geçtiği ve aynı sorunları yaşadığı gibi bir çıkarıma ulaşılmıştır. Zamanla bunun genele dair yapılacak doğru bir çıkarım olmayacağı anlaşılmıştır. Bu noktadan hareketle de farklı kadınlık hallerinin olacağı, farklı deneyimlerin yaşanabileceği görülmüştür. Farklılıkların kadın cinsiyetinde dile getirilmesi, yeni yeni ortaya çıkan ve toplumsal hareketlerle desteklenmeye çalışılan erkek çalışmaları alanı için aydınlatıcı olmuştur. Feminist çalışmalar içinde yalnızca ezen-ezilen ikiliği içinde değerlendirilen erkek, artık başka toplumsal süreçler içinde de ele alınmaya başlanmıştır. Böyle bir başlangıçtan sonra erkekliğin tıpkı kadınlık gibi temelinde yalnızca biyolojik ve fiziksel

niteliklerin yer almadığı, toplumsal ve kültürel inşa süreçleriyle beraber şekillendirilen bir olgu olduğu anlaşılmıştır.

Toplumsal yaşam içinde değerlendirildiğinde erkek ve erkeklik kimliğinin bazı inşa süreçlerinden geçmesi gerektiği, bu süreçlerin toplum tarafından kabul edilmesi adına erkeğin önüne norm olarak sunulduğu ve inşa süreçlerinin içinde yer alan bazı yüklerin yer aldığı da görülmüştür. Toplum tarafından belirlenen bu yükler, erkeğin gerçek ve kusursuz bir erkek olduğunu diğer bireylere ispatlaması ve ispatladıktan sonra erkeklğini pekiştirmesi adına önemli olgular olarak sunulmaktadır. Herb Goldberg, *Erkek Olmanın Tehlikeleri* olarak Türkçe'ye çevrilen çalışmasında erkeğin önüne sunulan erkeklik yüklerini yaşamdan örneklerle açıklamıştır. Goldberg'e göre erkeğe sınırsız bir özgürlük alanı tanıyor gibi görünen toplumsal yaşam, aslında erkek için kabullenerek yaşamını düzenleyeceği sınırlar belirlemektedir. Erkek, ancak belirlenen bu sınırlar içinde kaldığı sürece gerçek bir erkek olarak toplum tarafından onaylanacak ve sosyalleşme süreçlerine dahil edilecektir. Buna karşın sınırların dışına çıkmak ve normlara uymak istemeyen erkekler ise dışlanmak, yadırganmak, ayıplanmak gibi durumlarla karşılaşacaktır. Erkeğin görünen yaşamının arkasında gizli kalan bu yüklerin incelenmesi genelde cinsiyet çalışmalarına, özelde de erkeklik çalışmalarına katkı sağlayacaktır. Bu katkının incelenmesi adına akademik araştırmaların niteliklerinin, eğilimlerinin tespit edilmesi yararlı olacaktır.

Erkeklik çalışmalarına önemli bir katkı sunacağı düşünülen bu çalışmada erkeklik alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin niteliklerinin ve eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla niceliksel ve niteliksel olacak şekilde kategorik sınıflandırmalar hazırlanmıştır. Bu kategorilere göre lisansüstü tezlerin hazırlanmış olduğu yıllara, düzeye, dillere, yöntemlere göre dağılımının belirlenmesinin yanı sıra, tezlerde yer alan erkeklik ile ilgili konu başlıkları ve erkeklik yükleriyle ilgili kavramlar da incelenmiştir. Çalışmayı desteklemek adına öncelikle erkeklik incelemeleri alanının tarihsel arka planı ve onu oluşturan toplumsal hareket perspektifleri açıklanmıştır. Daha sonrasında genelleştirilmiş olan erkeklik yükleri öncelikle başlıklar halinde sıralanmış ardından detaylı olarak bu başlıkların açıklaması yapılmıştır. Erkeklik alanıyla ilgili hazırlanan tezlerin genel bir görünümünü sunmayı amaçlayan bu araştırmanın, erkeğin görünmeyen, dile getirilmeyen erkeklik yükleri olarak adlandırılabilir sorumluluklarını görünür kılarak erkeklik çalışmaları literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir.

1. Bir Araştırma Alanı Olarak Erkeklik İncelemeleri

Erkeklik kavramının, biyolojik olarak erkek cinsiyetinin niteliklerine sahip olan bireyleri, kadınsı niteliklerden uzak olmayı, toplumsal kabullerle beraber sürdürülmesi sağlanan olguları

kapsadığı görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı erkeklik, evrensel bir kimlik olmaktan ziyade toplumdan topluma, zamandan zamana değişkenlik gösteren bir kimlik tanımlaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kimliğin olumlu veya olumsuz etkileri yine farklılık göstermektedir. Sahip olunan biyolojik ve fiziksel özelliklerle tanımlanacak kadar kolay çözümlenebilecek bir olgu olmadığının da altının çizilmesi gerekmektedir (Clatterbaugh, 1990; Whitehead & Barrett, 2001). Erkeklik kimliğinin meydana gelme sürecine bakıldığında erkek bireylerin karşısına öncelikle kendilerinin erkek olmak ile ilgili düşünceleri ve bu düşünceler sonucundaki hisleri çıkmaktadır. Daha sonrasında ise düşünce ve hisler doğrultusunda yaşamlarında görünür hale gelen davranışları oluşmaktadır. Sosyalleşme süreci içinde etrafındaki erkeklik göstergelerini öğrenen birey, kendi benliğindeki düşünceleriyle bu göstergeleri birleştirerek temsilcisi olacağı erkeklik kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Fakat bu erkeklik kimliğinin kalıcı ve değişmez olmadığı belirtilmelidir. Her yerde aynı göstergelere sahip standart bir erkeklik kimliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Erkekliğin doğuştan gelmediğinin ve doğal yollarla edinilmediğinin, toplumun sosyokültürel durumundan etkilenerek şekillendiği belirtilmelidir. Sosyalleşme süreçlerinde edinilen 'erkeklik' adlı cinsiyet kimliğiyle beraber yaşamda birtakım krizler de meydana gelebilmektedir. Erkeğin yerine getirmesi beklenen roller, iş yaşamındaki sorumluluklar, fiziksel güce sahip olmasının beklenmesi vs. yaşamında karşılaşılabileceği krizler içinde yer almaktadır (Itulua-Abumere, 2013: s. 45). Atay'a (2012: s. 22) göre toplumsal yaşam içinde tıpkı kadın için belirlenen sınırlar gibi erkek için belirlenen sınırlar da yer almaktadır. Bunlarla beraber toplumun kabullerine göre gerçek bir erkeğin sahip olması gereken ve sergilemesi istenen niteliklerin neler olduğu çeşitli normlarla belirtilmektedir. Yalnızca yaşamının belli bir döneminde veya mekanında karşısına çıkmamakta, tüm yaşamı boyunca erkekle birlikte bu normlar varlığını devam ettirmektedir. Butler'ın (2008: s. 226) ifadesiyle erkeklik bir tür performans olarak görülmektedir. Erkeğin bu performansı sergilerken başarılı olup olmadığı toplum tarafından belirlenmekte ve belirlenen norm sınırları içinde kaldığı takdirde başarılı olması beklenmektedir.

İkinci Dalga Feminizm hareketleriyle beraber cinsiyet çalışmalarında odaklanılan konular içinde genellemelerin yer aldığı fakat öte yandan farklılıkların da var olduğu görülmüştür. Bu noktadan hareketle çalışmalara cinsiyetler arası biyolojik ve fiziksel farklılıklar temelde olmak üzere toplumsal ve kültürel inşa süreçlerinin oluşturmuş olduğu farklılıklar da dahil edilmiştir. 1970'li yıllarda sürdürülen kadın çalışmalarının yanında yeni bir çalışma alanı olarak erkeklik çalışmaları da yürütülmeye başlanmıştır. Aslında 1970'li yıllara kadar erkeklere çalışmalarda yer verildiğini belirtmek gerekmektedir. Fakat söz konusu çalışmalarda erkek, sorunların temelinde konumlandırılıp kadınların, eşcinsel bireylerin vs. hakkındaki çalışmalara dahil edilirken artık tek başına bir özne olarak değerlendirilmesi söz konusu olmuştur.

Kadın Çalışmaları alanında erkek, cinsiyet farklılıklarından ötürü kurulan tahakküm temelli ilişkiler ekseninde konu edinilmiş fakat direkt olarak ele alınmamıştır. Her zaman çalışmalarda erkeğe yer verilmesine rağmen erkekle kurulan ilişkiler detaylandırılmadan incelenmiş, direkt birey olarak erkeğe değil de kurulan ilişkiler ekseninde erkeğe odaklanılmıştır (Sancar, 2009: s. 23). Bunun nedeni olarak da feminizm perspektifi ve kadın çalışmalarının sadece ataerkillik odaklı çalışmalar yapması olarak belirtilebilmektedir. Feminizm perspektifinden bireyler arasında kurulan ilişkilerin, ortaya çıkan toplumsal yaşamların çalışmalara yansıtıldığı dönemde erkek bireylerin de bu çalışmalardan etkilendiğini söylemek mümkündür. Feminist hareketlerin yalnızca kadın haklarını savunduğu ve erkeklere karşı dışlayıcı tutumlar sergilediğini söyleyen bireyler tarafından yadırgayıcı tutumlar görülse de farklı bakış açılarına sahip olan ve bunu çalışmalarına yansıtma isteyen erkekler de bulunmaktadır. Bu noktadan itibaren feminizme karşıt bir noktada yer almaktan ziyade feminizm aracılığıyla yapılan tespitleri irdelemek ve derinleştirmek amacıyla 1970'li yıllar erkeklik çalışmaları adına başlangıç olmuştur. İlk çalışmalarda feminizmin ağırlığı hissedilirken daha sonra direkt erkek ve erkeklik konularını çalışmak için *Erkeklik İncelemeleri/Çalışmaları (Masculinity Studies)*⁴ alanı oluşturulmuştur. Erkeklik İncelemeleri alanı feminist hareketleri ve bu perspektiften sunulan yaklaşımları erkek ve erkeklik adına tehlikeli olarak görmektedir.

Erkeklik İncelemeleri alanının üç aşamada şekillendiği, bu üç aşamanın alanın alt yapısını oluşturduğu söylenebilmektedir. Bu aşamalardan ilkinde yapılan çalışmalar, alanın ortaya çıktığı tarihe eş zamanlı gerçekleşmiştir. Erkekliğin temelinde yer alan anlamlara, bireylerin yaşamlarına yansıma şekillerine yönelik çalışmalar yapılmaktadır ve aynı zamanda feminizm cephesinde kadınlar ile eşcinsel bireylere odaklanılan çalışmaların yapıldığı dönemle denk düşmektedir. Bu sebepten ötürü erkeklik incelemelerinin cinsiyet çalışmalarına karşıt olduğu şeklinde bir değerlendirme yapmak yerine farklı bir bakış açısı sunan alan olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır.

İlk aşamadaki erkeklik çalışmaları, kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki farklılıklarla beraber oluşan tahakküm ilişkilerine yoğunlaşmakta ve bu ilişkilerin farklılığı belirginleştirdiğini vurgulamaktadır. Tahakkümün öznesi olarak değerlendirilen erkeğin toplumsal yaşamdaki diğer ilişkiler üzerindeki belirleyici etkisi de yine çalışmalara konu olmaktadır (Bolak Boratav vd., 2018: s. 56).. Bu aşamadaki alan temsilcilerini Sancar (2009: s. 28), Pleck, Fastetau ve Sawyer şeklinde

⁴ Erkeklik İncelemeleri/Çalışmaları alanı toplumsal hareketler ve beraberinde getirdiği perspektiflerle şekillenmiş fakat akademik olarak kendine özgü bir alan edinmemiştir. Kadın Çalışmaları alanına paralel olarak bir alt alan olarak varlığını sürdürmektedir.

sıralarken Farrell, David, Brannon ve Tolson'ın da temsilciler arasında yer aldığının belirtilmesi gerekmektedir.

Feminist perspektifin savunduğu gibi bireylerin aslında biyolojik olarak cinsiyetlerine dair belirlenen normlara sahip olmadığını dolayısıyla erkeğin de erkeklik normlarını doğumundan itibaren benliğinde bulundurmadığı belirtilmektedir. Toplumun normları, öğretileri ve sosyalleşme süreçleriyle muhatap olan birey zaman geçtikçe içinde yaşadığı topluma karşı bağlılık hissetmektedir. Karşısına sunulan ideallere ulaşması, çizilen sınırlar içinde kalması ve belirlenen normların dışına çıkmaması istenmekte aynı zamanda yaşamını da bu belirleyiciler dahilinde şekillendirmesi beklenmektedir (Akca Baştürk & Tönel, 2011: s. 28). Erkeklik kavramının ifade ve yansıtılış şekillerine ağırlık verilen dönemde dikkat çeken çalışma içeriklerinden birisi de farklılık temelinde erkeğin değerlendirilmesidir. Toplumun, kültürün ve zamanın farklılık göstermesi, değişim süreçleriyle şekillenmesinin erkeğin de etkilediği dolayısıyla farklı erkekliklerin ortaya çıkabileceği belirtilmiştir.

Erkeklik İncelemeleri için ikinci aşama 1980'li yılların ortalarında biçimlenmeye başlamıştır. Sosyalleşme süreçleri içinde açığa çıkan, bu döneme kadar yalnızca kadın ve erkek arasında konumlandırılan toplumsal cinsiyet bu aşamada farklılıklarla beraber gündeme getirilmiş ve eleştiriler yöneltilmeye başlanmıştır. Feminist yaklaşımlarla beraber tek bir tip erkeklik algısının olmayacağı, bunun yerine farklı erkekliklerin oluşabileceği vurgusu belirgin hale getirilmiştir. Sancar'ın (2009: s. 27) ifadesiyle feminizmde yer alan tek bir kadınlık algısının mümkün olmayacağı bunun yerine farklılıkların görülmesiyle beraber kadınlığın da farklılaşabileceği düşüncesi erkeğin odak noktasına alan çalışmaların ikinci aşaması için güdüleyici olmuştur. Erkeğe dair ten rengi, mensubu olduğu sınıf, işe sahip olup olmama gibi nitelikler üzerinden kategorileştirmeler yapılmıştır. Öte yandan erkeğin sabit bir gerçekliğe sahip olduğu ve değişmezlik taşıdığı anlayışı bu aşamadaki çalışmalarla beraber ortadan kalkmıştır. Ataerkilliğin erkek bireyler adına ayrıcalıklar barındırdığı ve bu ayrıcalıkların erkekler açısından hoş karşılandığı da yine bu aşamada geçerliliğini yitiren düşünceler arasında yer almaktadır (Bolak Boratav vd., 2018: s. 25).

Üçüncü aşama, erkeklik odaklı çalışmaların ilk iki aşamasında olduğu gibi feminist perspektifi ve kadını konu edinen çalışmaların devamı olacak şekilde varlığını sürdürmüştür. Sancar'ın (2009: s. 27) belirttiği gibi bu aşamada daha çok toplumsal inşa süreçleriyle beraber şekillenen yaklaşımlarla birlikte eleştirel açıdan değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci aşamada belirgin hale getirilen farklılıklar ve belirlenen erkeklik kategorileri detaylandırılmıştır. Kategorilerin ayırım özelliklerine yaş ve bu farklı yaşlardaki edinilen deneyimler de dahil edilmiştir. Yaş dönemlerinin farklı olmasıyla beraber bireyin de değişiklik gösterebileceği ve yine farklı

deneyimlerin oluşacağı “*life course perspective*” anlayışı düşüncelerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Başlangıç noktası 1990’lı yıllar olarak belirtilen üçüncü aşamanın net bir şekilde aktif olma aralığının belli olduğunu söylemek mümkün değildir. Farklı disiplinlerden çalışmaların yürütülmesi ve disiplinler arası bir konuma sahip olması erkeklği ayrıştırıyor gibi görünse de aslında bütün disiplinlerin bulunduğu ortak payda, erkeklğin ifade şekilleri ve belirlemiş olduğu kimliklerdir. Birinci ve ikinci aşamada çok net ifadelerle sahip olan eleştirelilik anlayışı üçüncü aşamada yerini daha esnetilmiş bir anlayışa bırakmıştır. Brod, Kimmel, Bly gibi isimler bu aşamanın temsilcileri arasında yer almaktadır (Akca Baştürk & Tönel, 2011: s. 26).

2. Erkeklik Perspektifleri ve İlgili Toplumsal Hareketler

Cinsiyete dair rol kuramlarının ilk başlangıç noktasında kadın ve erkek bireylere dair birtakım değerlendirmeler yer alsa da erkek bireylere nazaran kadın bireylerin rollerine daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Bu nedenden dolayı erkek bireylerin tek başına dikkate alınarak, cinsiyetlerine belirlenen roller göz önünde bulundurularak daha detaylı incelenmesi ve bu şekilde ihmal edilmiş durumların telafi edilmesi gerektiği düşünülmüştür (Varrigan vd., 1985: ss. 558–559). Erkek cinsiyetine göre kadın cinsiyetine dair çalışmalara daha fazla ağırlık verilmesi konusunda iki neden dikkat çekmektedir. Bu nedenlerden ilki erkeklerin kurmuş oldukları ilişkiler içinde ezildiklerini düşünmemeleridir. İkinci neden ise ataerkillikle beraber bireylere belirlenen normların içselleştirilmesi, yaşamların bu normlara göre düzenlenmesi erkek bireylere zarar veren yönlerinin araştırmacılar tarafından tespit edilerek incelenmesine engel olmuştur. Son çalışmalarla beraber alandaki bu eksiklik tespit edilmiş ve vurgulanarak çalışmaların odak noktasına alınmıştır (Baker & Bakker, 1980: s. 550). Bozok (2009: s. 271), yapmış olduğu analizlerle feminizm, erkeklik ve toplumsal olgular üçgeninde bir perspektif sınıflandırması yapmıştır. Bu sınıflandırmaya göre erkeklik perspektifleri olarak *erkeklikçilik (masculinism)*, *erkek kurtuluşçuluğu (male liberationism)* ve *pro-feminizm* sıralanabilmektedir.

2.1. Erkeklikçilik (Masculinism) Perspektifi

Arthur Brittan tarafından hazırlanan *Masculinity and Power* adlı eserde erkeklik ve erkeklikçilik kavramları arasına bir sınır çizilmektedir. Öncelikle erkeklik kavramının belli dönemlerde ortaya çıkan, durağan ilerlemeyen erkek cinsiyeti niteliklerini ve erkeğin kadınlı ayrılan özelliklerini karşıladığı belirtilmektedir. Daha sonra ele alınan erkeklikçilik kavramı ise

erkeğin kurmuş olduğu tahakkümü, bu tahakkümün getirdiği gücün normal karşılanmasını, meşrulaştırılmasını, toplumsal yaşam içinde normlarla beraber şekillendirilmiş olan iş bölümünün sorgulanamaz olmasını, bunların yanında aynı zamanda içeriğinde değişmezlik ilkesini taşıyan bir olgu şeklinde tanımlanmaktadır (Brittan, 1991). Erkek cinsiyetine ait olan karakteristik özellikleri yine erkeksi değerlerle beraber çevreleyerek şekillendiren toplumsal değerleri, kurulan her toplumsal ilişkide açığa çıkan erkek odaklı normların dışı olan bütün olgulara göre üstün görülmesi erkeklikçiliğin temellendiği noktalardır. Yazılı olan veya olmayan toplumsal normlarla beraber desteklenen bu üstünlük hali sosyalleşme süreçleri içinde varlığını devam ettirmektedir (Dolan vd., 2019: s. 228).

Erkeklikçilik yaklaşımının ilkelerine göre ataerkillik ve değerleri bir toplum için huzur sağlayacak niteliklere sahiptir. Katı bir şekilde belirlenen dinsel öğretilerin, geleneksellik odaklı gelişen toplumsal ilişkilerin, doğuştan gelen biyolojik özelliklerin erkekler üzerinde belirleyici olmasına karşı çıkan yaklaşım erkek bireylerin haklarını ve erkeklik göstergelerini dile getirmektedir. Öte yandan Bozok'un (2011: s. 44) ifade ettiği gibi net bir şekilde erkeklik göstergelerine sahip çıkan ve ideal erkekliğin peşinde olan yaklaşımın, queer bireyleri de erkekliğin sınırları dışında yer aldıkları, erkekliğe zarar verdikleri vb. durumlardan ötürü dışladığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle queer bireyler ve feminist yaklaşımlar erkek cinsiyeti ile erkeklik normları açısından tehlike oluşturmaktadır.

Kadın bireyler açısından sorun olarak görülen ve dillendiren konular resmi yollarla, kanunlar aracılığıyla çözüme kavuşturulabiliyorken erkek hakkındaki sorunların dile getirilmediği gibi çözümü konusunda da bir adım atılmadığı görülmektedir. Bunun yerine erkekten duygularını saklaması istenmekte, bu isteği desteklemek adına da toplumsal ve kültürel unsurlar kullanılmaktadır. Toplumun gözünde gerçek bir erkek olabilmek adına kendi benliğini, isteklerini saklamak zorunda kalan erkek kendisi için belirlenen sınırlar içinde kalmak zorundadır (Goldberg, 1992: ss. 18–19).. Yaşamı boyunca toplumun istediği gibi bir erkek olabilmek adına sürekli mücadele etmesi gereken birey aynı zamanda bir tehdit karşısında erkekliğini kaybetme tehlikesini de hissetmektedir. Toplumun kendisinden beklediklerini yerine getirme ve erkekliğini koruma sorumluluğu yaşamı boyunca erkek için belirleyici aynı zamanda da yaşamı için sınırlayıcı bir olgu olmaktadır (Atay, 2012: s. 53).

2.2. Erkek Kurtuluşçuluğu (Male Liberationism) Perspektifi

Erkek kurtuluşçuluğu perspektifinde yürütülen ilk çalışmalarda cinsiyetin toplumsal yaşamın temeline yerleştirilmiş olmasının ve ilişkilerin bu temel üzerinde kurulmasının kadınlar

açısından sorun oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple erkeklikçilik perspektifinin aksine feminizmin cinsiyetler arasında kurulan eşitsiz ilişkilerin incelenmesi konusunda gerekli olduğunu kabul etmektedir. Erkekler için atfedilen cinsiyet rollerinin erkekleri etkilediği ve fiziksel ve psikolojik sağlıklarını tehlikeye attığı, başka bireylerle kurdukları ilişkilerin sağlıklı ilerlemediği de yine vurgulanmaktadır. Tıpkı kadına atfedilen rollerin olumsuz durumlara yol açması gibi erkeğin yaşamında da benzer durumların yer aldığını ve bunun ancak feminizmle beraber çözüme kavuşturulacağı belirtilmektedir (Messner, 1998: s. 256). Erkeklerin kamusal alan olarak ifade edilen toplumun diğer üyeleriyle ilişkiler kurduğu mekanlarda başarılı bir birey olmasının istenmesi ve bir yandan da duygularını saklamasının beklenmesi erkek kurtuluşçuluğunun temel odak noktasıdır (Messner, 1997: s. 37).

Erkek kurtuluşçuluğu olarak başlayan toplumsal hareketler erkekler adına sunulan yaşam içindeki alternatiflerin artırılmasını talep etmektedir. Erkeklerin sağlık koşulları konusunda iyileştirmeler yapılması ile beraber yaşam kaliteleri artacak, vakit geçirebilecekleri imkanlar çoğalacaktır. Bunun sonucunda da önce kendileriyle daha sonra da etraflarında yer alan bireylerle olan ilişkileri farklılaşacak, iyi yönde ilerleyecektir (Baker & Bakker, 1980: s. 558). Bu sebeple ataerkil toplum yapısı erkek için zarar veren içeriklere sahiptir. Özgür bir birey olabilmesi, ezildiği durumlardan kurtulabilmesi, psikolojik ve fiziksel sağlığını koruyabilmesi için ataerkillikten uzak durması gerekmektedir. Ataerkilliğin zararlı yönleri toplumsal yaşam içinde görünür hale gelmektedir. Gerçek bir erkek olması beklenen bireye atfedilen roller ve sorumluluklar ile beraber yaşamı şekillendirilmektedir. Bu nedenlerden ötürü erkek başkalarıyla duygusal paylaşımlarda bulunmaktan uzak, içe dönük olmayı tercih eden, yalnızca kendini önemseyen, ilişkilerinin merkezine kendisini koyan bir birey olmaktadır. Messner'in (1998: s. 266) belirttiği gibi erkeklerin kadınlara göre daha az yaşaması, farklı sağlık sorunlarıyla karşılaşması, vatan görevi adı altında askerlik yapmalarının beklenmesi, boşanma halinde velayetin öncelikli olarak anneye verileceğinin düşünülmesi gibi sebepler erkekler üzerindeki toplumsal tahakkümün kanıtlarıdır.

Erkek kurtuluşçuluğu toplumsal hareketi ve devamında oluşan perspektifin savunucuları, erkeğin yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi adına adımlar atılması gerektiğini belirtmekte ve bunun için de imkanlar oluşturmaya çalışmaktadır. Bu sayede aile içinde hangi statüde yer aldığı önemli olmaksızın her şekilde kendini ve potansiyellerini ifade edebileceği ortamların oluşması erkek için mümkün olacaktır (Lewis, 1980: ss. 256–257). Cinsiyetine göre rollerin kendisine belirlenmiş olduğu erkek, toplumun beklentilerini karşılamak zorundadır ve bu zorunluluğu her zaman hissetmektedir. Duygularını açığa vurmanın, cesur olmamanın, güçlü olduğunu kanıtlamamanın kadınlara ait olan özellikler olduğunun belirtilmesi ve erkeğin kadını

olan özelliklerden uzak durması gerektiğinin öğretilmesinden ötürü erkek özgürlüğünden fedakarlık edebilmektedir.

2.3. Pro-feminizm Perspektifi

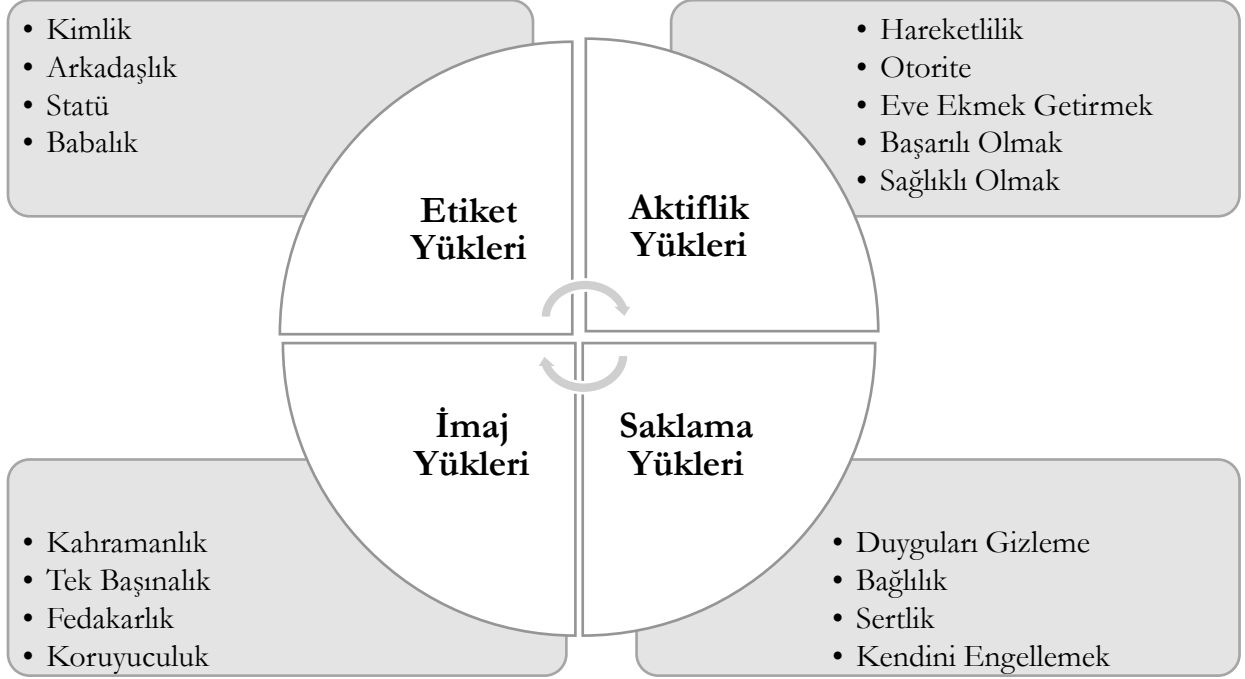
Pro-feminizm, feminizme destek olan ve cinsiyetler arasında kurulması gereken eşitlik ilkesini benimseyen erkekler tarafından oluşturulmuştur. Bu eşitlik ilkesi doğrultusunda da faaliyetler göstermeye başlamışlardır (Flood, 2002). Pro-feminist perspektifi destekleyen erkekler, toplumsal inşa süreçleriyle oluşturulmuş olan erkeklikleri eleştirme amacı taşımaktadır. Feminizm ve queer toplumsal hareketlerinin savunduklarını destekleyen perspektif ataerkillikle beraber oluşan zararların ortadan kaldırılması, erkekliğin de değişim yaşaması gerektiğini belirtmekte ve bunun için faaliyetlerde bulunmaktadır.

Pro-feminist erkekler, kendilerine göre bekledikleri değişim ve dönüşüm süreçlerinin yaşanmasını talep etmektedir. Bu nedenle kendileri başta olmak üzere ilişki kurdukları cinsiyetlerle olan iletişimlerinde eşitliği aktarabilmek adına nesiller boyu devam ettirilecek ilkeleri benimsemişlerdir. “Kişisel olan politiktir” anlayışının yansımaları görülen bu perspektifte bireylerin kişisel yaşamları, kurulan tahakküm ilişkileri ve ortaya çıkan güç alanları irdelenmektedir (Flood & Ertel, 2020: s. 190). Pro-feminizm perspektifinde yer alan erkek bireyler, feminizme yakınlık duymaktadır. Kadın ve queer bireylerle ilgili toplumsal sınırlarının yanında erkekler için çizilen sınırların da dile getirildiği görülmektedir. Öncelikle bireysel düzeyde daha sonra ise toplumsal düzeyde değişimlerin herkes adına faydalı olacağı görüşü hakimdir (Flood, 2002). Toplumun erkekler adına belirlemiş ve dayatmış olduğu sert cinsiyet normlarını reddetmek pro-feministlerin ilk kuralıdır. Tıpkı kadınlar gibi belirlenen cinsiyet normlarının mağduriyetlerin oluşmasına sebep olduğunu ifade ederek değişim ihtimalinin üzerinde durmuşlardır. Bu noktadan hareketle de farklı erkeklik kategorilerinin oluşabileceğinin mümkün olduğunu belirtmişlerdir (Sancar, 2009: s. 29).

3. Erkeklik Yükleri

Goldberg (1992), erkekliğin oluşum sürecinde etkili olan toplumsal normları erkeklik için yük olarak adlandırmaktadır. Gerçek bir erkek olduğunu topluma kanıtlayabilmek için bu yüklerin taşınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Erkeklik adına belirlenen yüklerin Çelik'e (2016: s. 3) göre erkeklik açmazları şeklinde de ifade edilebilmesi mümkündür. Sorunlarla atılmış olan temeller üzerinde oluşan erkekliğin yine sorunlu olan yapısal temsilini sergiledikleri

belirtilmektedir. Goldberg, (1992: ss. 115–127) *The Hazards of Being Male: Surviving the Myth of Masculine Privilege (Erkek Olmanın Tehlikeleri)* adıyla yazmış olduğu kitabında erkekler için toplumsal yaşam içinde görünür hale gelen yükleri sıralamaktadır. Yük ifadesi erkek için belirlenen sorumlulukları karşılamaktadır. Erkeklik için belirlenen yüklerin kategoriler halinde değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Bu kategoriler şu şekilde sıralanabilir: etiket, aktiflik, saklama ve sakınma, kahramanlık yükleri.

Tablo 1: Erkeklik Yüklerinin Gösterimi⁵

3.1. Etiket Yükleri

Erkek çocuğun yetiştirilmesinde anne başta olmak üzere birçok kadın rol almaktadır. Bu kadınlar aracılığıyla erkek çocuğun toplumdaki diğer bireylerle nasıl ilişkiler kurması gerektiği, kendini anlatacak ifadeleri nasıl belirleyeceği öğrenme süreçleri içinde aktarılmaktadır. Bu süreçlerin arasında evde yer alan diğer erkek olan baba sınırlı zaman dilimlerinde ve belli aralıklarla çocukla iletişim kurabilmektedir. Anneye göre babanın evde bulunma süresi daha azdır ve bulunduğu sürede de evdeki bireylere ayırdığı zaman sınırlıdır. Bu sebeple çocuğun kadınlığa ait olan kimlik özellikleri arasında yetişmesi ve ilk olarak onları deneyimlemesi söz konusu olmaktadır. Sonucunda ise çocuğun yaşamına bu durum arada kalma şeklinde yansımaktadır.

⁵ Tablo Herb Goldberg'ın Erkek Olmanın Tehlikeleri kitabında sıraladığı erkeklik yükleri göz önünde bulundurularak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Kadınlara ait olarak görülen özellikleri sergilemesi, duygularını açığa vurması dışlanmasına farklı nitelendirmelerle karşılaşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kadınsı nitelikleri reddetmesi, katı bir şekilde dışlaması da erkeklğini pekiştirecek ve sert erkek görünümü üstlenmesine sebep olacaktır. Her iki halde erkek çocuğun zararına olacak şekilde sonuçlanmaktadır. Cinsel etiket yükünün beraberinde getirdiği bir başka yük ise arkadaşlık ilişkileri ve arkadaş edinme süreçleridir. Yetişkin olarak kadın cinsiyetiyle iletişim kurabilen ve buna başka bireylerin karışmadığı erkeğin, çocukluk döneminde arkadaş edinirken kendi cinsiyetinden olan çocuklar ile iletişim kurması beklenmektedir. Erkeklik değerlerinin temsilinin sunulduğu etkinlik ve oyunlarda yer alması ve bunlardan haz duyması istenmektedir. Bu noktada erkeğin tıpkı yetişkinliğinde bekleneceği gibi aktif bir rol üstlenmesi, pasiflikten kaçınması beklentiler arasında yer almaktadır. Yetişkin bir erkeğin yaşamı boyunca yer aldığı statülerde edindiği kimlikleri başarılı bir şekilde temsil etmesi ve dengede tutması sorumluluklarında ise karşısına statü etiketi çıkmaktadır. Aile ve iş yaşantısında temsilcisi olduğu kimlikler için belirlenen başarı kriterlerini karşılamalı, kimlik özelliklerini birbirine yansıtmamalıdır. Babalık etiketi, çocuk sahibi olan erkeğin edinmiş olduğu babalık statüsünde yaşadığı çatışmaları, karşıtlıkları kapsayan bir sorumluluktur. Çocuk bakımı ve yetiştirilme süreçleri içinde yer almak isteyen erkeğin kendi fikirleri ve eşinin fikirleri arasında bir çatışma yaşaması söz konusu olabilmektedir. Farklı fikirlerin çatışması sonucunda baba müdahale edici bir profile sahip olmaktadır. Dolayısıyla bu durum kendini geri çeken erkeğin çocuklarıyla kurmuş olduğu ilişkilerin sınırlandırılması ve ilgisiz bir baba profili oluşturması şeklinde sonuçlanabilmektedir.

3.2. Aktiflik Yükleri

Erkeklerden çocukluktan itibaren beklenen aktif olma sorumlulukları yaşamları boyunca geçerliliğini korumaktadır. Erkek güçlü, hareketli ve başarılı olmalıdır. Toplumun bu beklentileri karşılandıkça erkeklik onaylanacak, devamlılığı sağlandıkça da bireyin erkeklığı pekiştirilerek övgüyle karşılanacaktır. Aktif olmanın, sürekli hareket halinde olmanın bir sınırı olmadığı için olumlu ve olumsuz durumlarla karşılaşılması da mümkündür. Çok hareketli bireyin toplumsal yaşama uyum sağlayamadığı ifade edilecek ve yine etrafına çeşitli sınırlar çizilerek kendini durdurması beklenecektir. Ev içinde veya ev dışında bir karar verilmesi gereken durumlarda erkeğin temsilci ya da uygulayıcı olarak seçilmesi beraberinde otorite yükünü getirmektedir. Erkek birey herhangi bir konuda karar verirken etrafındaki bireylerin düşüncelerini dikkate aldığı anda güçsüz, kendi düşüncelerine göre hareket ettiğinde ise sert ve otoriter olarak görülmektedir. Kocalık ya da babalık statüsüne erişen bireyin karşısına çıkan yüklerden birisi de eve ekmek getirme yüküdür. Koca ya da baba ailenin ev dışındaki görünümünü temsil eden birey olarak

görülmektedir ve toplumdaki bu görünümünün onaylanabilmesi için aile üyelerinin yaşamını devam ettirebileceği şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Kendisine öğretilen bu normlar karşısında erkek, işinde başarılı olarak para kazanabilmenin yollarını aramaktadır. Dolayısıyla bir süre sonra sadece işiyle ilgileniyor görüntüsü sergilemesiyle beraber bulunmuş olduğu kocalık ve babalık statüsünde yetersiz olduğu söylenebilmektedir. İş yaşamı içinde tutunabilmek, ailesinin yaşam standartlarını iyileştirme konusunda onu bekleyen sorumluluklar, başarılı olma yükü sınırlarının içinde yer almaktadır. Gerçek bir erkek başarılı olmak zorundadır ve yaşamı boyunca da başarıyı elde etmenin peşinde olmalıdır. Dolayısıyla çalışmak, odaklanmak, kazanmak sonucunda da övgü kazanmak döngüsüne kendisini dahil etmesi beklenmektedir. Bütün aktifliğinin ve sorumluluklarının arasında erkeğin hasta olmaması gerekmektedir. Hastalık bir güçsüzlük, zayıflık ifadesi olduğu için erkeğe yakıştığı düşünülmemekte ve bu sebeple sağlık yükü erkeğin önüne sunulmaktadır. Hasta olan bir erkeğin hastalığını dillendirmemesi gerekmekte dolayısıyla kendini, bedenini korumayı bilmesi beklenmektedir.

3.3. Saklama Yükleri

Erkeğin en belirgin pekiştiricilerinden olan saklama yükleri erkeğe özgürlük alanı tanıyan gibi görünen ama aksine sınırları vurgulayan yüklerdir. İlk olarak bir erkeğin saklaması, başkalarına belli etmemesi gereken olgu duygularıdır. Duygularını saklamadan belli eden erkeğin kadını bir özellik sergilediği veya psikolojik rahatsızlığı olduğu düşünülmektedir. Bir duygu ifadesi olan ağlamak, güçsüzlük göstergesidir ve bir erkeğin güçsüz olmaya hakkı olmadığı için sert bir duruş sergilemelidir. Fakat çelişen durumlardan birisi de duygularını belli etmeyen erkek de soğuk bir kişiliğe sahip olmakla suçlanmaktadır. Suçlamanın yanı sıra erkeğin ifade ediliş biçimlerinden olan sertlik yükü de yine toplumun beklentileri arasında yer almaktadır. Ergenlik döneminden itibaren farklı kadınlarla cinsel ilişki yaşamış olmak erkeğin göstergesi, övüleceği bir ispat yöntemi olarak erkeğin karşısına çıkarılırken yetişkinliğinde tek bir kadınla birlikte olması ve bağlılık göstermesi beklenmektedir. Farklı kadınlarla yetişkinlik döneminde yaşadığı veya yaşayacak olduğu ilişkiler toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Ataerkilliğin erkeğin cinsel yaşamı üzerinde kurmuş olduğu tahakkümün en net görünümünden birisi budur. Erkek cinsellik konusundaki taleplerini çoğu zaman dile getirememekte, dile getirdiğinde dışlanmaktan korkmakta bu nedenle de kendini geri planda tutarak toplumun isteklerini kabullenmek zorunda kalmaktadır. Erkeğin yine gerçek benliğini yansıtmamasının önünde toplum normları, erkeklik pekiştiricileri engel oluşturmaktadır.

3.4. İmaj Yükleri

Gerçek bir erkek olmak isteyen erkek cesur, korkusuz olmasının gerektirdiği gibi kahraman imajını üstlenmelidir. Her türlü olaya karşı sonucun ne olacağı önemli olmaksızın erkeğin cesaretli bir imaj sergileyerek kendisine yöneltilen tehditlere karşı durması gerekmektedir. Aksi takdirde erkeklığı toplumun gözünde onaylanmayacak ve kendisi korkak olarak nitelendirilecektir. Kahraman olmanın gerektirdiği gibi toplum içinde tek başına bir şeyleri başarmak ve dik bir duruş sergilemek erkeğin sorumluluğudur. Her şeyi başarabileceğine, tek başına yapabileceğine inanmış ve toplumsal söylemlerle de bu inancı desteklenmiş olan erkek bağımsızlık duygusunu da kazanmıştır. Başka bireylerden yardım istemesi erkeklığını tehdit eden bir unsur olarak görülmektedir. Erkeğin etrafında yer alan bireyler için kendini feda etmesi, çeşitli fedakarlıklar göstermesi yaşamını şekillendiren bir başka yüküdür. Erkeğin etrafında yer alan bireylerin ihtiyaçlarını gidermesi hem gerçek bir erkek hem de iyi bir birey olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan kendi ihtiyaçlarını ön plana aldığı anda ise bencil nitelendirmesiyle karşılaşabilmesi mümkündür. Kendini ve yaşamını görmezden gelen önceliğini etrafındaki bireylere veren, koruyuculuk yükünü üstlenen erkeğin suçlamalarla karşılaşmamak, erkeklığını tehlikeye atmamak adına fedakarlık ettiği görülmektedir.

4. Araştırmanın Metodolojisi

Türkiye’de erkeklik alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacını taşıyan bu araştırma nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntemle sahip bir araştırmadır. Araştırma problemiyle ilgili ve araştırmanın amacına yönelik olan belgeleri incelemek için nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin ortak paydasında bulunan belge tarama yöntemi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın sorularına cevap bulabilmek adına 126 lisansüstü tezinin oluşturduğu evrenden amacına uygun örneklem yöntemiyle seçilen 67 lisansüstü tez içerik analiziyle değerlendirilmiştir. 67 lisansüstü tezinin seçilme amacı sosyoloji disipliniyle yakından ilişkili olmasıdır. İçerik analizi yapılırken çalışmaların bilgileri kayıt altına alınmış ve iki ayrı şekilde çalışma detaylandırılmıştır. İlk olarak lisansüstü tezlerin belirlenen kriterlere göre yapısal analizi yapılmış daha sonra ise içerik analizi yöntemiyle beraber çalışmanın sorularına yönelik olarak değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Belge tarama yöntemiyle toplanan verilerin yer aldığı bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılmasıyla oluşan karma bir yöntem olan içerik analizi tercih edilmiştir. Analiz içeriğinin farklı sorularla ilişkilendirilip belirlenen kategorilere göre değerlendirilmesi imkanını sağlaması içerik analizinin avantajlarından birisidir (Berg & Lune, 2015: ss. 380–381). İçerik analizinde araştırmacının kategoriler oluşturması ve ardından bu kategorilere göre belirli bir metnin içinde yer alan örnek sayılarını incelemesini içermektedir. Bu noktada nitel araştırmalarda kullanılan içerik analiziyle nicel araştırmalarda kullanılan içerik analizinin ayırt edilmesi önemlidir. Nitel araştırmaların kapsamına girdiğinde içerik analizi daha çok metinsel bir araştırma yöntemini karşılamaktadır (Silverman, 2014: s. 184). Bu sebeple içerik analizinin uygulanma şekli olarak hem nicel hem de nitel yöntem çeşidi olarak değerlendirilmesi dolayısıyla da karma bir yöntem olarak adlandırılması mümkün olmaktadır. İçerik analizi yapılan verilerle ilgili elde edilen bulguların sayısal ifade edilmesi nicel yöntem olduğuna dair, sayılarla ifade edilemeyecek şekilde yorumlar ve açıklamalar yapılması da nitel yöntem olduğuna dair fikirlerin oluşmasına sebep olmaktadır.

İçerik analizinin sunmuş olduğu avantajlardan yararlanarak amaca uygun örneklem ile belirlenmiş, erkeklik alanında hazırlanmış ve sosyoloji anabilim dalıyla doğrudan ilintili olan lisansüstü tezlerin içeriklerinde yer alan kavramlar ve kuramsal arka plan birbirleriyle bağlantılı bir şekilde değerlendirilerek bu çalışmada açıklanmıştır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Bu çalışmanın amacı, erkeklik alanında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin hem yapısal olarak incelenmesi hem de içerik analizinin yapılarak hangi konulara ağırlık verildiğinin tespit edilmesidir. Tespit edilen ağırlıklı konularda yer alan ve erkeklik yükleri olarak adlandırılan sorumluluklara dair olan ifadelerin değerlendirilmesidir. Dolayısıyla araştırma Türkiye’de erkeklik alanında hazırlanan ve doğrudan sosyoloji disiplini ile ilintili olduğu düşünülen tezleri kapsamaktadır. 2000-2019 yılları arasında hazırlanmış ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde arşivlenmiş olan lisansüstü tezler üzerinden araştırmanın amaçları doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Erkeklik yükleri konusunda hazırlanan lisansüstü çalışmaların yıllar bazında dağılımı nasıldır?
- 2) Çalışmaların düzey ve dil dağılımları nasıldır?

- 3) Çalışmalarda genel olarak kullanılan yöntemler nelerdir?
- 4) Çalışmaların konulara göre dağılımı nasıldır?
- 5) Çalışmada erkeklik yükleriyle ilgili vurgulanan kavram(lar) nelerdir?

4.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında erkeklik alanında hazırlanmış olan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan arşive göre 2019 yılının aralık ayından itibaren bu tezlerin sayısının 126 olduğu görülmektedir. Araştırmanın örnekleme belirlenirken sosyoloji anabilim dalı ile doğrudan ilintili olduğu düşünülen anabilim dallarında hazırlanan tezler göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple 2000-2019 yılları arasında erkeklik alanında hazırlanmış olan 67 lisansüstü tez örneklem grubunda yer almaktadır. Çalışmanın alan araştırmasını gerçekleştirmek için amaca uygun örneklem kullanılmıştır.

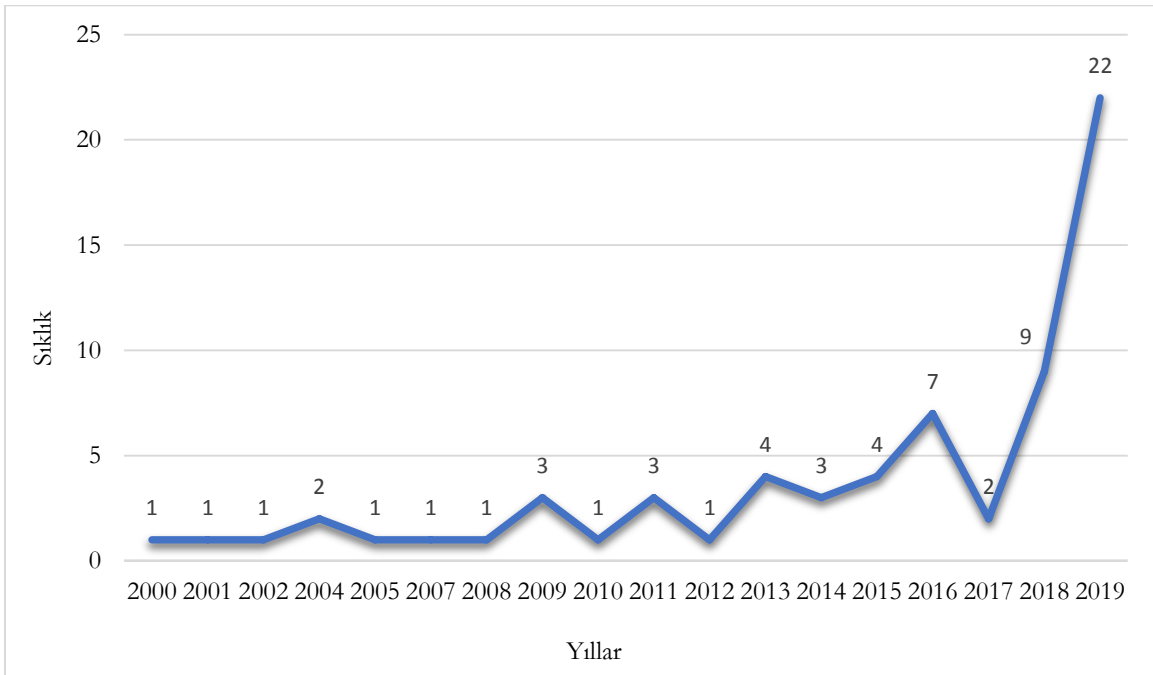
4.5. Verilerin Analizi

Çalışmada erkeklik alanında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerden hareketle Türk toplumundaki erkeklik yüklerinin incelenmesi amaçlandığından ötürü içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi kullanılmasındaki temel amaç, tezlerin içeriklerinde konuyla ilgili kavramların ve kuramların arasındaki ilişkiyi kurmaktır (Berg & Lune, 2015: s. 383). İçerik analizi, incelenen metindeki kavramların, ifadelerin görünmeyen, derinde yer alan anlamları üzerine yoğunlaşarak onlar üzerinden incelemeler yapma fırsatı sağlamaktadır. Böylece ele alınan çalışmanın görünen anlamlarından ziyade görünmeyen, gizli kalan anlamlarından yeni bir anlam resmi oluşturulmaktadır (Smith & Anderson, 2007: s. 172). Nitel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalarda büyük veri gruplarının belirlenen kategoriler altında daha basitleştirilmesi imkânını sunması açısından içerik analizi avantaj sağlamaktadır (Marvasti, 2004: ss. 90–91). Sunduğu avantajlardan ve sağladığı yararlarından hareketle bu çalışmada incelenen lisansüstü tezlerde niceliksel ve niteliksel olacak düzeyde içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma amaçlarında yer alan ve cevaplanması istenen sorulardaki yıl, düzey, dil, yöntem, konu ve vurgulanan kavram dağılımları öncelikle nicelik olarak değerlendirilmiş olup daha sonrasında ifade ettikleri anlamlara göre niteliksel bir değerlendirmeleri yapılmıştır.

4.6. Araştırmanın Bulguları

Örnekleme grubunda yer alan lisansüstü tezler içerik analiziyle detaylı bir şekilde incelenmiş ve elde edilen veriler belirlenen kategorilere göre sıralanarak tablolar halinde gösterilmiştir. Kategoriler araştırmanın amacı doğrultusunda sıralanmış olan sorulara uygun olacak şekilde belirlenmiştir. Bu kategoriler; yıl, dil, düzey, yöntem, konu, kavram dağılımları şeklindedir. Kategorilerde detaylandırılan çalışmaların sayısal bulguları incelenerek değerlendirme ve yorumlamaları da yapılmıştır.

Erkeklik alanında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Yıllar Bazında Dağılım

Tablo 2’ye bakıldığında erkeklik konusunda 2000-2015 yılları arasında hazırlanan tez sayılarının hep aynı sayı aralıklarında kaldığı dikkat çekmektedir. Bunun sebebinin erkeklik alanının literatürde yeni bir alan olması dolayısıyla literatür bilgisi eksikliği, kadın çalışmalarının gündemde yoğun olarak yer alması olduğu düşünülmektedir. 2016 yılında lisansüstü çalışmalardaki artış 2017 yılında bir düşüş yaşamış olsa da daha sonrasında 2018 ve 2019 yıllarında düzenli olarak

artış göstermeye devam etmektedir. Bu yıl aralıklarında literatür bilgisinin artması, erkeklik çalışmalarının toplumsal cinsiyet konusundaki öneminin anlaşılması, yabancı dil bilgisinin olması, Türkçe literatürde alanla ilgili çalışmaların yer alması, alanda hazırlanan ilk kaynaklara erişimin kolaylaşması, farklı disiplinlerden erkeklik çalışmalarına dair yaklaşımların sunulması nicelikteki artışın temel sebeplerindedir. Öte yandan erkeklik çalışmaları için önemli kavramsallaştırmaları literatüre kazandıran Connell'ın çalışmalarının Türkçe'ye çevrilmesi, çalışmaların kaynakçalarına erişimin kolaylaşması beraberinde erkeklik çalışmalarının artışını da getirmiştir.

Erkeklik alanında hazırlanmış olan ve örneklem grubunda yer alan lisansüstü tezlerin dillerine göre dağılımı Tablo 3'te düzeylerine göre dağılımı da Tablo 4'te gösterilmiştir.

Dil	Sayı
Türkçe	49
İngilizce	18
Toplam	67

Tablo 3: Dil Dağılımı

Tablo 3'te yer alan dil dağılımları sayılarına bakıldığında lisansüstü tezlerin büyük bir bölümünün Türkçe dilinde hazırlandığı görülmektedir. Bu noktada etkili olan faktör ise lisansüstü tezlerin hazırlanmış olduğu üniversitelerdir. İngilizce dilinde hazırlanan lisansüstü tezlere bakıldığında öncelikli dil olarak çalışmalarda İngilizce dilini belirleyen üniversiteler olduğu görülmektedir.

Düzye	Sayı
Yüksek Lisans	57
Doktora	10
Toplam	67

Tablo 4: Düzey Dağılımı

Hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin düzeylerine göre dağılımlarının gösterildiği Tablo 4 incelendiğinde çalışmaların 57'sinin yüksek lisans 10'unun doktora düzeyinde yer aldığı görülmektedir. Düzey dağılımlarında yüksek lisansta görülen yoğunluğun sebebinin Türkiye'de

erkeklik çalışmaları alanının ve dolayısıyla erkeklik ile ilgili erkeğin yaşadığı problemlere çalışmalarda yer verilmesinin çok yeni olduğu söylenebilmektedir.

Yöntem	Sayı
Nicel	7
Nitel	58
Karma	2
Toplam	67

Tablo 5: Kullanılan Yöntem Dağılımı

Erkeklik konusunda hazırlanan lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlerin sayısal dağılımlarının gösterildiği Tablo 5 incelendiğinde nitel yöntemlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Kullanılan nitel yöntemlere bakıldığında ise görüşme, içerik analizi, literatür taraması veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bunun temelinde hazırlanan çalışmalarda belirlenmiş olan evreni temsil eden örneklem grubunu söylemler ve göstergeler üzerinden analiz etme isteğinin sebep olarak yer aldığı söylenebilmektedir. Veri toplamak amacıyla yapılan görüşmeler dışında film, dizi, roman gibi unsurların analiz edilmek istenmesi de yine göstergeler üzerinden değerlendirme yapmak istemenin bir sonucudur. Nicel araştırma yöntemlerinde anket kullanılarak belirli ölçütlere göre tutumlar değerlendirilmek istenmiştir. Karma yöntemlerde ise nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak hem tutumlar hem söylemler üzerinden analiz yapıldığı görülmektedir.

Konu	Sayı
Erkeklik ve Siyaset	4
Erkeklik ve Ataerkillik	9
Erkeklik ve Bireylerin Algılayış Biçimleri	10
Erkeklik ve Modernleşme	3
Erkeklik ve Duygular	1
Erkeklik ve Cinsellik	1
Erkeklik ve Kimlik	9
Erkeklik ve Mekân	4
Erkeklik ve Namus	2
Erkeklik ve İşsizlik	1
Erkeklik ve Şiddet	3
Erkeklik ve İnşa Süreçleri	11
Erkeklik ve Gündelik Yaşam	8
Erkeklik ve Milliyetçilik	1
Toplam	67

Tablo 6: Konu Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin konularına göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir. Lisansüstü tezlerin başlıkları ve içerikleri göz önünde bulundurularak en kapsamlı olacak şekilde konu başlıkları belirlenmiş ve bu konu başlıklarına göre inceleme yapılmıştır. İnceleme sonucunda erkeğin ağırlıklı olarak inşa süreçleri içinde ve bireylerin erkeği algılayış biçimleri konusunda ele alındığı tespit edilmiştir. Tespitler sonucunda dikkat çeken önemli bir nokta ise her ne kadar konu başlıkları ve içerikleri erkek birey ile ilgili gibi görünse de aslında çalışmaların yine erkek dışındaki cinsiyet kimlikleri üzerinde durduğu görülmektedir. Erkeğin inşa süreçlerinin ön planda olması, erkeğin diğer cinsiyet kimlikleri üzerinden çalışmalara dahil edilmesi etiket, aktiflik, saklama yüklerinin çalışmalardaki görünürlüğünü fark edebilmek açısından önemlidir. Erkeğin toplumsal yaşam içinde yer aldığı statülerin, edinmiş olduğu arkadaşlıkların, sosyalleşme süreçlerinde kendisinden beklenen tahakküm göstergelerini otoritenin, sertliğin, fiziksel gücün, duygularını saklamanın, kahraman olmanın yüklerini belirgin bir şekilde çalışmalarda bulabilmek mümkündür. Vurgulanması gereken nokta ise çalışmalarda, bütün bu yüklerin öznesi olarak erkeği konu edinilmesi yerine diğer cinsiyetler açısından değerlendirmeler yapıldığıdır. . Bu da yine çalışmalardaki ve erkeklik alanındaki eksikliklerden birini ortaya koymaktadır.

Erkeklik Yükleri	Sayı
Kimlik Etiketi	18
Duyguları Gizleme	10
Otorite	12
Kahramanlık	8
Koruyuculuk	10
Arkadaşlık	9
Toplam	67

Tablo 7: Konu Edinilen Erkeklik Yükleri

Lisansüstü çalışmaların içerikleri incelendiğinde karşılaşılan erkeklik yükleri kategorileri Tablo 7'de gösterildiği gibidir. Literatürde yer alan ve bu çalışmada genel başlıklar halinde gruplandırılan erkeklik yüklerinin hepsinin çalışmalarda yer almadığı görülmüştür. Yoğunluğun olduğu kimlik etiketinde erkek bireylere ataerkil toplum yapısı tarafından dayatılan kimlik ve kendi tercihleriyle şekillenen cinsiyet kimlikleri (eşcinsel vs.) yer almaktadır. Erkeğin algılanış biçimlerinin konu edinildiği tezlerde bir erkeğin duygularını saklaması gerektiği, etrafındaki bireylere karşı koruyucu olması ve dolayısıyla da kahramanlık imajını üstlenmesi gerektiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Arkadaşlık etiketine dair bulguların yer aldığı lisansüstü tezlerde direkt olarak bir erkeğin yalnızca erkeklerle arkadaşlık etmesi gerektiğine dair ifadelerin yer almasından ziyade çeşitli mekanlar (kahvehane, pavyon vs.) ve etkinlikler (halı sahaya gitme , futbol maçı

izleme vs.) ile beraber erkeklerin etrafında yine erkek bireylerin yer almasının erkekliklerini pekiştireceği, erkeksi olarak nitelik taşıyan mekanlar ve etkinlikler ile muhatap olmaları gerektiği belirtilmektedir.

Sonuç

Bu araştırmada Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında erkeklik alanında hazırlanan lisansüstü tezler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu incelemeler aracılığıyla erkeklik çalışmaları literatürünün güncel durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de erkeklik alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin genelde hangi konular üzerine odaklandığı, özeldense erkek kurtuluşçuluğu hareketine dair hangi izleri barındırdığı konusunda bilgi sahibi olmanın hedeflendiği bu çalışmada araştırma bulgularından edinilen sonuçlara bakıldığında feminist hareketlerin erkeklik alanındaki yansımalarının ağırlıkta olduğu görülmüştür. Lisansüstü tez çalışmalarında en fazla nitel yöntemlerin kullanılarak bireylerin düşüncelerini odak noktasına alıp değerlendirme amacı taşıdığı tespit edilmiştir. Erkeklik çalışmaları alanının yeni bir alan olması, literatür bilgisinin detaylandırılmamış olması, kadın çalışmalarının güncelliğini koruyor olması hazırlanan lisansüstü tezlerin odak noktalarının direkt erkek olmasını engellediği saptanmıştır. Bu doğrultuda erkek, tek başına birey olarak, kendi yaşamış olduğu tecrübelerden ve geçtiği sosyalleşme süreçlerinden ziyade etrafında yer alan bireylerle kurmuş olduğu ilişkiler, bu ilişkilerdeki görünümüleri üzerinden değerlendirilmiştir. Analizi yapılan çalışmalarda gözden kaçırılan husus erkeğin de toplumun normları ve istekleri sonucunda kendisini ve yaşamını şekillendiren bir birey olduğudur.

Ataerkilliğin erkek üzerindeki sınırlayıcılığının altını çizen ve ancak bu sınırlayıcılardan kurtulması durumunda erkeğin kendisini gerçekleştirebileceğini, özgürlük alanına kavuşabileceğini savunan erkek kurtuluşçuluğu hareketinin izlerine rastlanılan çalışmalarda erkekliğin inşa ve geçiş aşamalarından bahsedilmiştir. Bu geçiş aşamaları içinde tamamı olmasa da belirtildiği kadarıyla erkeklik yüklerine değinilmektedir. Erkeğin yaşamında özgürlük alanına sahip gibi görünmesi, diğer bireylere göre daha sorunsuz bir yaşamı var algısının oluşmasına yol açmıştır. Bu sebeple erkeğin sosyalleşme süreçleri içinde karşılaşmış olduğu yükler çalışmalarda vurgulanmamıştır. Ataerkilliğin erkek bireyi merkezine alarak şekillendirmiş olduğu toplumsal ilişkilerin kadınlar açısından sorun teşkil ettiği belirtilirken erkek tek başına bir birey olarak ihmal edilmiştir.

Erkeklik çalışmalarının, erkek odaklı olarak, erkeğe atfedilen rollerden kaynaklı erkeğin yaşadığı problemler ve üstlenmiş olduğu yükler üzerine yoğunlaşması önerilmektedir. Erkeklik çalışmalarında hazırlanan mevcut tezlere genel olarak bakma imkanı sağlama niteliği taşıyan bu

araştırmanın alandaki araştırmaları bir arada sunmasının yanında ilerde yapılacak araştırmalara da yol gösterici olması, alanı geliştirecek perspektiflerin görülmesine katkı sunması beklenmektedir. Türkiye’de yeni bir alan olan erkeklik çalışmalarının odak noktasının öncelikli olarak erkek ve erkeğin yaşamı içinde yaşamış olduğu sorunlar olması alanın güncelliğini koruması açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Akca Baştürk, E., & Tönel, E. (2011). Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe. In İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil* (pp. 11–41). Kalkedon Yayınları.
- Atay, T. (2012). *Çin İşçi Japon İşçi*. İletişim Yayınları.
- Baker, M., & Bakker, H. J. I. (1980). The Double-Bind of the Middle Class Male: Men ’ s Liberation and the Male Sex Role. *Journal of Comparative Family Studies*, 11(4), 547–561.
- Battaglia, M. P. (2008). Nonprobability Sampling. In *Encyclopedia of Survey Research Methods* (pp. 523–526). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412963947.n337>
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ç. H. Aydın (ed.)). Eğitim Yayınevi.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G., & Eslen Ziya, H. (2018). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito*, 58, 269–284.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*. Altan Basım.
- Brittan, A. (1991). *Masculinity and Power*. Wiley.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası* (Çev. Başak). Metis Yayınları.
- Çelik, G. (2016). “Erkekler(de) ağlar!”: Toplumsal Cinsiyet Rollri Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 1–12.
- Clatterbaugh, K. C. (1990). *Contemporary Perspective on masculinity: Men, Women, and politics in modern society*. CO: Westview press.
- Dolan, J., Deckman, M. M., & Swers, M. L. (2019). *Women and Politics: Paths to Power and Political Influence*. Rowman & Littlefield.

- Flood, M. (2002). *Frequently asked questions about pro-feminist men and pro-feminist men's politics*. 23 Aralık 2009. <http://xyonline.net/content/frequently-asked-questions-about-pro-feminist-men-and-pro-feminist-mens-politics>
- Flood, M., & Ertel, D. A. (2020). Concluding Critical Commentary: Men ' s Experiences as Agents of Feminist Change. In R. Luyt & K. Starck (Eds.), *Masculine Power and Gender Equality: Masculinities as Change Agents*. Springer Nature Switzerland.
- Goldberg, H. (1992). *Erkek Olmanın Tehlikeleri* (Çev. Selçu). Öteki Yayınevi.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Itulua-Abumere, F. (2013). Understanding Men and Masculinity in Modern Society. *Open Journal of Social Science Research*, 1(2), 42–45. <https://doi.org/10.12966/ojssr.05.05.2013>
- Lewis, R. A. (1980). Implications for. *The Personnel And Guidance Journal*, 60(4), 63–66.
- Marvasti, A. B. (2004). *Qualitative Research in Sociology An Introduction*. SAGE Publications.
- Maxwell, J. (2008). Designing a Qualitative Study. In L. Bickman & D. J. Rog (Eds.), *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods* (pp. 214–253). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483348858.n7>
- Messner, M. A. (1997). *Politics of Masculinities: Men in Movements*. AltaMira Press.
- Messner, M. A. (1998). "The Male Sex Role" An Analysis of the Men ' s Liberation and Men ' s Rights Movements ' Discourse. *Gender and Society*, 12(3), 255–276.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. Metis Yayınları.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting Qualitative Data*. SAGE Publications.
- Smith, R., & Anderson, A. R. (2007). Recognizing meaning: semiotics in entrepreneurial research. In *Handbook of Qualitative Research Methods in Entrepreneurship* (pp. 169–193). Edward Elgar.
- Teddle, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. SAGE Publications.
- Varrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551–604.
- Whitehead, S. M., & Barrett, F. (2001). *The Masculinities Reader*. University Press.